

Претходно саопштење
Издање научне грађе

О биографији и мемоарима Гојка Трбовића-Ђошана

Бранко Ђупурдија

У прилогу је реч о Гојку Трбовићу-Ђошану (1917), рођеном у Дрежници, партизанском команданту опеваном у народној песми, мајору Југословенске армије, војном питомцу Тенковске академије у Москви, потпуковнику Југословенске армије који је 1948. године прихватио Резолуцију Информбироа и почетком марта 1949. године с тројицом истомишљеника пребегао из Југославије у Мађарску, где је провео други део живота, до смрти 2007. године. У Мађарској је око 1960. године написао мемоаре, делимично допуњаване 1982. године или касније који су, с обзиром на то да нису објављени, остали непознати широј јавности. Предмет рада је писмо које је Гојко Трбовић-Ђошан из Дунабогдања у Мађарској упутио 2000. године аутору овог текста. У првом делу писма пошиљалац је укратко изнео своју аутобиографију, писану у трећем лицу, док се у другом делу обраћа примаоцу, поводом рукописа мемоара. У раду су, напоскон, прецизиране појединости из биографије Гојка Трбовића-Ђошана и појединости о настанку мемоара. Укратко је приказан садржај мемоара и њихов значај а потом је, ако би једног дана дошло до објављивања, указано на потребу да мемоаре критички вреднују историчари, етнологзи, фолклористи и историчари књижевности.

Кључне речи: писмо, биографија, мемоари, Гојко Трбовић-Ђошан, Резолуција Информбироа, Југославија, Мађарска

1. Увод

О Гојку Трбовићу-Ђошану (1917), родом из Дрежнице, мало се зна. Ипак, ужем кругу људи који су га познавали, познато је да је био партизански командант, који је доспео и у народне песме, да је из рата изашао као мајор Југословенске армије, да је 1946. отишао на школовање у Москву, на Тенковску академију, где је добио чин потпуковника и где се 1948. године изјаснио за Резолуцију Информбироа, да је по повратку у Југославију у јуну 1948. ухапшен и два месеца био у истраж-

ном затвору¹, да је потом, 5. или 6. марта 1949. године, преко Бајмока и Мадараша, с још тројицом истомишљеника, побегао у Мађарску, где је провео други део живота (Ђупурдија 2018а: 41–42). Рекло би се да су Други светски рат и Резолуција Информбироа по много чему одредили његов животни пут. Најмање је познато да се бавио писањем. Једно његово писмо, упућено 14. марта 2000. године из Дунабогања у Мађарској, где је тада живео, аутору овог текста, баца допунску светлост на његов живот и рад. Писмо је написано на српском (српскохрватском) језику, латиницом, писаћом машином. Има два дела: у првом делу је дата аутобиографија пошиљаоца, писана у трећем лицу, а у другом делу аутор се обраћа примаоцу писма.

2. Писмо

Trbović Gojko 'Čošan' **Kratka biografija**

Rođen u Krakaru – Drežnica 17 novembra 1917 godine u siromašnoj seljačkoj porodici. Mati je umrla još dok nije navršio ni dve godine života. Osnovnu školu je završio u rodnom selu. U toku 1932–35 godine izučio je kovački zanat. Do novembra 1938 godine je radio kao stručni radnik, dok je u novembru otišao na otsluženje vojnog roka. U međuvremenu je kao omladinac učestvovao u formiranju ilegalne organizacije KPJ u Drežnici 1937 godine.

U proleće 1941 aktivno učestvuje u organizaciji ustanka i vođenju oružane borbe protiv fašističkih okupatora i domaćih izdajnika.

¹ По повратку из Москве у Београд, у његовој пријави боравка, која је направљена након што је изашао из истражног затвора и избачен из Партије и Армије, наведено је: чиновник, држављанин ФНРЈ, по народности Србин, рођен 17. IX 1917, завичајна општина Дрежница Огулин, брачно стање нежењен, отац Милан и мајка Наранча, раније становао у СССР, Москва, у Београду пријављен 16. X 1948. у Генерала Жданова 38 (код Павловић Руже), одјављен 22. III 1949. и није познато где одлази. Подаци у овој пријави унеколико се разликују у односу на већ познате. Раније је речено да је рођен 17. XI 1917, да му је отац Милин а мајка Наранча (Ђупурдија 2018а: 40–41; Историјски архив Београда, Управа Града Београда, Картотека грађана Београда, инв. број Т-23, година: 1928–1951, сигнатура: ТРЕБ 3588, Пријава Трбовић Гојка). Име Милин се у народу често замењује с Милан, а Наранча се обично чује као Наранча, а што се тиче месеца рођења, највероватније је новембар (XI месец) грешком наведен као септембар (IX месец).

U toku rata je bio na raznim vojnim dužnostima i komandovao I. Udarnim bataljonom², komandom Odreda i brigade³.

Marta 1944 godine postavljen je za komandanta Istarskih partizanskih odreda, gde je ostao do januara 1945 g. kada je postavljen za komandanta I. Tenkovske brigade u Beogradu na Banjici. Na toj dužnosti nalazio se do marta 1946. odakle je poslan u Moskvu u školovanje na tenkovskoj akademiji. Tada je imao čin majora, a u čin potpukovnika unapređen je 1946 godine.

Pošto se složio sa objavljenim greškama jug. rukovodstva u Rezoluciji Informbiroa bio je kažnjen, hapšen, zatvaran. Ispred ponovnog hapšenja pobegao u Mađarsku, gde i sada živi.

U Mađarskoj je završio mašinski i ekonomski fakultet i radio kao glavni inženjer sve do penzionisanja.⁴ Otac je troje dece i deda četvoro unučadi.

[Други део писма]

Šaljem ti kratku biografiju, kao i još nešto materijala koji sam pronašao, a koji probaj objaviti. Materijal se odnosi: deo o Drežnici i deo o Istri.

Materijal kojim raspolažeš je preslikao i umnožio moj beogradski imenjак Trbović Gojko 'Devin'. Bio je jako bolestan. Molim te potraži ga i prenesi mu moju zahvalnost. Ja sam njega opunomoćio за мој materijal.⁵

² Аутор мисли на Први ударни батаљон Приморско-горанских одреда, формиран у Дрежници у августу 1942, у коме је остао до краја исте године и водио дрежничку, брињску и приморску чету (Ђупурдија 2018а: 41).

³ Гојко Трбовић-Ћошан је од децембра 1942. до пада Италије 9. септембра 1943. био командант Приморско-горанских одреда, након чега је постао командант 3. бригаде 13. Ударне приморско-горанске дивизије (Ђупурдија 2018а: 41).

⁴ Најпре је радио као конструктор а затим као главни инжењер предузећа Ауто-ремонтно у Будимпешти, које је радило за целу Мађарску. У пензију је отишао 1974. године (Ђупурдија 2018а: 42).

⁵ Приликом првог боравка у Бајмоку и Југославији, крајем августа или почетком септембра 1989. године, а не 1988, како је раније наведено (Ђупурдија 2018а: 42). Саговорници: Мане Т. Ивошевић (1949–) и Љубица Ивошевић, девојачки Радуловић (1955–), Бајмок, 28. децембар 2018. Након четири деценије паузе, у разговору који је вођен у кући његове сестре Саре Ивошевић, девојачко Трбовић-Шаке, а у којем смо, осим њега, учествовали: мој отац Дмитар Ђупурдија и ја, Гојко је поменуо да има збирку својих новела у рукопису. Нисмо тада постигли никакав конкретан договор о објављивању рукописа. Израз 'новеле' упућивао је на књижевни текст, а како нисмо видели рукопис, нисмо знали да је реч о историографском и етнографском тексту с књижевним претензијама. Претпостављамо да је рукопис после тога до-

Sve što sam napisao, to je urađeno pre četrdeset godina i pretstavlja verodostojnost, jer da sam do sada čekaо od toga ne bi bilo niшта, време prolazi а догађаји се забораве.⁶ Што до сада није објављено, од страха пред оним режимом материјал је у тајности био склонjen у Бајмоку. Када сам га пронашао и послао мом рођаку Влади Трбовићу, он је хтео да се привати посла, уколико уплатим 14.000 N. Maraka.⁷ Наравно, да ја нисам богаташ. А другови из тамошњег клуба су мене [molili] да им мој рад ставим на располoгање, како би га они у сопствене циљеве користили.

Ја им то нисам дозволио. Материјал треба да остане у оригиналу или никада неће свет увидети, но не мојом кривицом. Ако можеш главном материјалу приложи и ова два што ти сад шаљем и заједно објави. Наслов свега нека буде онај што си ти предложио.⁸ Уради то у интересу наших потомака, како [би] дознали нешто о својим прецима, да не би били у ситуацији као ми данас, који појма немамо, како су се наши преци борили и пробјали од Македоније до сјеверног Јадрана...

спео до Гојка Трбовића-Девина са Сталка, који га је насловио: *Sećanje Gojka Trbovića-Čošana o aktivnosti KPJ pre rata i u toku NOB-a u Partizanskoj Dreznici* (без ознаке места и године настанка). Једном приликом је наведено да је Гојко Трбовић-Девин једини Голооточанин који је живео у Дрежници (на Сталку), али су накнадна истраживања показала да је непосредно после Другог светског рата напустио Дрежницу и живео у Београду, Ријеци, Карловцу и Загребу и крајем педесетих и почетком шездесетих година се стално настанио у Београду (в. Ђупурдија 2018б: 57; саговорник: Ђуро Г. Трбовић (1948), Београд, 26. децембар 2018).

⁶ У два или три наврата, током наших сусрета у Бајмоку почетком деведесетих година, поготово 1992. године, аутор је поменуо да је рукопис настао у Будимпешти, око пет година након што је почетком марта 1949. године, због Резолуције Информбироа, с тројицом истомишљеника напустио Југославију и отишао у Мађарску. На основу поменуте изјаве види се да је рукопис настао не средином педесетих година (1955), него око 1960. године, што се, имајући у виду његове породичне и друге обавезе у том периоду, чини много реалнијим (в. Ђупурдија 2018а: 42).

⁷ Пуковник Владо Трбовић, родом из Ђошана, написао је више студија из области оружане борбе и дуже времена био наставник на Вишој војној академији у Београду. Аутор је књиге: *Viktor Buban: život i djela* (August Cesarec, Zagreb, 1976) и са Ђурђем Томићем коаутор књиге: *Život i borba Partizanske Dreznice* (GRO „Dimitrije Davidović“, Smederevo, 1980).

⁸ С обзиром на то да је наслов рукописа одредио неко други, вероватно Гојко Трбовић-Девин, а не он сам, предложили смо му следећи радни наслов: *Sjećanje o aktivnosti KPJ prije rata i u toku NOB-a u Dreznici* или *Moje sjećanje o aktivnosti KPJ prije rata i u toku NOB-a u Dreznici*, мада нам се сада чини да је, у задатим оквирима, најједноставији наслов: *Moje sjećanje o aktivnosti KPJ u Dreznici prije i u toku NOB-a* (Budimpešta, 1982 или касније). О дефинитивном наслову и садржају рукописа, ако дође до његовог објављивања, треба да одлуче приређивачи.

3. Мемоари

Мемоари су писани латиницом, на писаћој машини. Број страна није тачно одређен, јер нису означене у континуитету. До њега се може доћи само њиховим пребројавањем. Рукопис има 231 страну старог и 10 страна новог, густо писаног текста. На странама има око 40 редова. У првом поглављу, које је насловио: „Stvarni doživljaji (Novele): Od autora“, писац је укратко рекао шта је хтео да каже у књизи:

Sadržaj ove knjige nije umjetna tvorevina. Ni jedno ime, naziv, mjesto ili vreme događaja nije izmišljeno. To je istoriska stvarnost, opisana tačno onako kako se odigravala. Autor knjige nije profesionalni, već narodni pisac, nije kroničar već aktivni učesnik i svjedok onih zbivanja, koja su u obliku novela opisana.

У наставку првог дела књиге, који има 48 страна, аутор износи низ запажања о насељавању Дрежнице и животу у њој, што се види већ из наслова поглавља: „Problemi novonaseljenika“, „Priča o prvim utiscima naših predaka pri dolasku u Drežnicu“, „Naseljavanje u Drežnici“, „Da se ne zaboravi: Prilog istoriji moje rodne Drežnice“, „Načini ishrane“, „Tkanje i pletenje“, „Kola“ (запрежна), „Nošenje na glavi i pranje rublja“, „Bračni običaji“ и „Lječenje i zdravstvena zaštita“.

У другом делу књиге, који је много обимнији, аутор пише о оснивању партијске организације и стварању првих партизанских логора и дизању устанка у Дрежници, ратним дејствима у Дрежници, Горском Котару, Хрватском приморју, Лици, на Кордуну и у Истри. Обухваћен је период од дизања устанка до ослобођења земље. На крају овог дела аутор је касније додао шест нових приповедака, које су хронолошки и тематски заокружиле опис догађаја из Другог светског рата. У целини посматран, други део књиге је по начину излагања унеколико подвојен. Први део, који се састоји од шест целина, има историографски карактер. У њему је реч о: делатности партијске организације 1941; фашистичком нападу на Југославију и догађајима из јуна 1941. до напада на Совјетски Савез; првој непријатељској офанзиви на слободну Дрежницу; развоју догађаја после непријатељске офанзиве; офанзиви партизанског батаљона „Марко Трбовић“ на непријатељски гарнизон у Јасенку, од средине децембра 1941. до 20. јануара 1942; и осталим важним делатностима и догађајима у Дрежници у 1941. години. Ова поглавља, која су нека врста историографског увода за други, приповедачки део књиге, аутор завршава дискусијом с ауторима који су крајем шездесетих и почетком седамдесетих година прошлог века написали књиге о устанку у овом крају, а то су: Svetozar Tintor, *Trinaesta primorsko-goranska divizija* (Zagreb, 1968) и Mihael Sobolevski, *Drežnica 1941* (Ogulin, 1970).

У другом делу књиге су приповетке. Он садржи 47 поглавља, односно приповедака. У једној од њих, описујући набавку шпорета за потребе Главног штаба и Централног комитета Хрватске који су се почетком 1942. преселили из Збјега на Кордуну у Дрежницу, аутор се осврнуо на лик „богаташа“ Стеве Таталовића-Бабића, описаног у књизи *Partizanska Drežnica* (Karlovac, 1982). По томе се види да је аутор радио на рукопису још и почетком осамдесетих година прошлог века. Из његових ранијих исказа се могло закључити да је рукопис завршен око 1955. године (Ђупурдија 2018а: 42, 44), односно, како је наведено у писму, око 1960. године. Главнина рукописа је вероватно настала око 1960. године. Али, из малопре наведених података се види да је рукопис касније допуњаван све до 1982. године, а вероватно и касније.

У селу Ђошани, једном од седам села у Кракару, било је до Другог светског рата седам кућа у којима је живело око 50 људи. Становници шест кућа, Ђошани, крајем 1945. и почетком 1946. године колонизовани су у Бајмок, а становници седме куће, која чини Доње Ђошане и где је живела породица Владе Трбовића, преселили су се у Београд (Ђупурдија 2002: 17; Ђупурдија 2010: 222–223, 230, 232–234). Тако је нестало село Ђошани. Они су, као и сва Дрежница, поднели многе жртве у народноослободилачкој борби, револуцији и грађанском рату вођеном од 1941. до 1945. године.⁹ Осамдесетих година прошлог века на месту некадашњих Ђошана могли су се назрети само делови једног каменог зида, остали иза порушене куће. То је само један знак нестајања становника Дрежнице, из које је у периоду између два светска рата, из економских разлога или као солунски добровољци, одсељено око 2000 људи (Томић Војанов 1982: 623), и која је, упркос сталном исељавању становништва, у априлу 1941. године имала око 6000 људи (Ivošević, Sobolevski 1982: 49), док их сада има свега неколико стотина. Очигледно је да се затиру и људи и насеља Дрежнице. У таквој ситуацији сваки текст о некадашњој Дрежници и њеним људима је добродошао, поготово ако је писан руком једног од њих.

⁹ Од познатих партизанских војсковођа из овог села је, осим Гојка Трбовића-Ђошана, и Ђуро Трбовић-Ђошан (1913–1944), који је 20. децембра 1951. године проглашен за народног хероја (Радојчић 2009: 834–835). Од кадрова млађе генерације, који су своје каријере градили на таласу револуције, већ су поменути Владо Трбовић, наставник на Вишој војној академији у Београду, и Бранко А. Трбовић, лични нутрициониста Јосипа Броза Тита и писац кувара његових јела (уп. Trbović, Ćosić 2005, према: <http://www.feniks-libris.com/titov-kuvar-knjiga-1173> (22. 12. 2018).

4. Закључак

У покушају да се укаже на основне вредности поменутог текста или бар на пут којим треба ићи да би се до њих дошло, треба имати у виду следеће чињенице. Прво: реч је о занимљивом и аутентичном штиву писаном пером човека који је активно учествовао у описаним догађајима. Он изнутра сведочи о догађајима који су важни не само за Дрежницу, него и за многе западне крајеве земље и Југославију у целини. Рукопис има снажну аутобиографску и историографску црту, близак је хроници јер су догађаји описани хронолошким редом, али није доследно изведена хроника, што уосталом и није била намера аутора. Друго: рукопис је важан за историографију, јер описане, иначе значајне историјске догађаје, нико није могао видети и нико није видео као сам аутор. Он је, као добар познавалац локалних прилика, насликао бурна политичка и друштвена превирања и њихове актере, изазване ратом и општим друштвеним превирањима. Треће: рукопис има одређену етнографску и фолклористичку вредност. У њему има предања о насељавању Дрежнице, података о исхрани, ткању, плетењу, запрежним колима, старим и заборављеним речима, надимцима, народној медицини, биљу, брачним обичајима и другом. Ово има посебну важност ако се зна да већина истраживача ауторове генерације, као једним делом и он сам, у истраживању Дрежнице стављају акценат на раднички покрет и Други светски рат. Четврто: рукопис има одређене књижевне претензије. У том контексту треба поменути да писац има јасан, једноставан, понекад сведен стил писања. Иако је од 1949. године одвојен од завичаја, у терминологији и начину писања се осети крајишки говор, о чему – као и уопште о књижевној вредности дела – своје мишљење треба да дају стручњаци из одговарајуће области. Све у свему, мемоари Гојка Трбовића-Ћошана су вредни пажње. Ако једног дана дође до њиховог објављивања, потребно је да их критички сагледају и вреднују историчари, етнологи, фолклористи и историчари књижевности.

Библиографија

Усмени извори

Ивошевић, Мане Т. (1949) и Љубица Ивошевић, девојачко Радуловић (1955),
Бајмок.
Трбовић, Ђуро Г. (1948), Београд.

Архивски извори

Историјски архив Београда, Управа Града Београда, Картотека грађана Београда, инв. број Т-23, година: 1928–1951, сигнатура: ТРЕБ 3588.

Литература

- Радојчић, Јован С. (2009). *Биографије: Срби западно од Дунава и Дрине*. Том III (II-III). Нови Сад: Прометеј.
- Ћупурдија, Бранко (2002). Први збор Ћошана у Бајмоку (Рађање новог обичаја). *Луча: часопис за културу, уметност и науку*, 2/XI, 13–27.
- Ћупурдија, Бранко (2010). *Породица колониста у Бајмоку 1945–1948*. Треће измењено и допуњено издање. Београд: Српски генеалогички центар.
- Ћупурдија, Бранко (2018а). Животни пут Гојка Трбовића-Ћошана, од Ћошана до Сентандреје 1917–2007. *Годишњак Матице дрежничке: часопис за науку, културу, књижевност и уметност* 12, 39–44.
- Ћупурдија, Бранко (2018б). Кракарско вече '91 и '92. *Годишњак Матице дрежничке: часопис за науку, културу, књижевност и уметност* 12, 51–60.
- Ivošević, Lako i Mihael Sobolevski (1982). Drežnica između dva svjetska rata. У: Đuro Zatezalo (ур.) *Partizanska Drežnica*. Karlovac: Historijski arhiv u Karlovcu, Zbornik 12, 49–67.
- Tomić Bojanov, Nikola (1982). Migracija naroda Drežnice u vremenu od 1920–1941. i njegovo učešće u NOR-u. У: Đuro Zatezalo (ур.) *Partizanska Drežnica*. Karlovac: Historijski arhiv u Karlovcu, Zbornik 12, 623–654.
- Trbović, Vlado (1976). *Viktor Bubanj: život i djela*. Zagreb: August Cesarec.
- Trbović, Vlado i Đurađ Tomić (1980). *Život i borba Partizanske Drežnice*. Smederevo: GRO „Dimitrije Davidović“.
- Trbović-Ćošan, Gojko (1982 ili kasnije). *Moje sjećanje o aktivnosti KPJ u Drežnici prije i u toku NOV-a*. Budimpešta: rukopis.
- Trbović, Branko i Ivan Ćosić (2005). *Titov kuvar*. Beograd: Prosveta. <http://www.feniks-libris.com/titov-kuvar-knjiga-1173> (приступљено: 22. 12. 2018).

On the Biography and Memoires of Gojko Trbović-Ćošan

Branko Ćupurdija

Summary

The text is about Gojko Trbović-Ćošan (1917), born in Drežnica, who was a partisan commander that a folk song sings about, a major in the Yugoslav Army, a military cadet at the Tank Academy in Moscow, a lieutenant colonel of the Yugoslav Army who accepted the Resolution of Cominform (the Information Bureau of the

Communist and Workers' Parties) in 1948 and fled from Yugoslavia to Hungary in early March 1949 with three other fellow officers, where he spent the rest of his life until his death in 2007. In Hungary, around 1960, he wrote his memoirs and partly revised them in 1982 or later which, given the fact that they were never published, remained unknown to the general public. The subject of the paper is a letter which was written in Dunabogdany, Hungary in 2000 by Gojko Trbović-Ćošān and was addressed to the author of this text. In the first part of the letter the sender writes a brief autobiography in the third person, and in the second he addresses the receiver concerning the memoirs manuscript. Finally, he presents the actual facts from the biography of Gojko Trbović-Ćošān and gives details about how the memoirs were created. The contents of the memoirs are briefly presented as well as their significance and then, if they are ever to be published, he indicates the need of a critical view by a historian, an ethnologist, a folklorist and a literary historian.

Keywords: letter, biography, memoirs, Gojko Trbović-Ćošān, the Resolution of Cominform, Yugoslavia, Hungary

проф. др Бранко Ћупурдија
професор Филозофског факултета
Универзитета у Београду у пензији
Е-пошта: branko_cupurdija@vektor.net

Примљено: 2. 2. 2019.
Прихваћено: 20. 5. 2019.